

УДК 793.3:39

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ НАРОДНОГО ТАНЦЮ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

Грек Володимир Анатолійович, старший викладач кафедри хореографії, Київський університет ім. Б. Грінченка, м. Київ
v.hrek@kubg.edu.ua

Висвітлюються проблеми, пов'язані з добором художньо-педагогічного репертуару і його роллю у вихованні співака-виконавця в навчальних мистецьких закладах України. Проблема репертуару – найважливіша естетична проблема виконавського мистецтва, є основою у художній творчості. З репертуаром пов'язана не лише ідейно-художня спрямованість мистецтва, але й стиль виконавства. На основі репертуару накопичуються музично-теоретичні знання, виробляються вокальні навички. Саме репертуар, його тематика мають вирішальне значення при формуванні співака.

Ключові слова: репертуар, виконавство, вокальні навички, співак.

Актуальність проблеми. Динамічний розвиток сучасного хореографічного мистецтва створює більше можливостей для того, аби хореографія збагачувалася, видозмінювалася та наповнювалася цікавим змістом. Кожен її напрям, не зважаючи на сталу систему основних технічних принципів та засобів пластичного вираження, постійно перебуває на шляху творчого пошуку нових прийомів. Упродовж останніх років спостерігається сплеск інтересу до розвитку народного танцю, який під впливом стилістичних особливостей сучасної хореографії набуває нового змісту, трансформується, видозмінюється. Як творчий експеримент це явище є популярним, виокремлюючись у самостійний танцювальний жанр та все частіше зустрічається на сценічних майданчиках конкурсів та фестивалів хореографічного мистецтва

Огляд останніх публікацій. В Україні це явище вивчали: О. Плахотнюк, яка у дослідженні «Фольк-джаз-танець у контексті розвитку сучасного хореографічного мистецтва України» [6; 242–247], спробувала з'ясувати сутність зазначеного вище танцю та його витоки; І. Гутник [3; 251–257], у науковій праці «Основні принципи роботи над стилізацією народного танцю», простежуються принципи роботи над питаннями стилізації народно-танцювальної практики. І хоча ці дослідження розкривають проблематику та актуальність формування нового напрямку в хореографії, проте не розглядають процес обробки руху як складової пластичного наповнення хореографічного твору. Варто наголосити, що в початкових закладах із професійної підготовки фахівців хореографічного мистецтва, логічним було б вибудувати систему знань, яка б змогла сформувати серед майбутніх хореографів базові компетенції в роботі з інтерпретацією народного танцю. При цьому мають враховуватись специфіка та логічність дій в умовах творчого процесу постановки хореографічного твору. Тож незайвим було б розглянути засоби інтерпретації народного танцю, виділити основні аспекти обробки руху, визначити принципи та робочі інструментарії хореографа в цьому процесі.

Мета статті – дослідити вплив сучасної хореографії на розвиток народного танцю.

Народний танець – найдавніша форма хореографічної діяльності, що включає в себе рухи, ритми певної місцевості, характеризуючи у такий спосіб традиції та побут певного народу. Кожен народ по-своєму унікальний і, відповідно, у кожного є свій, неповторний народний танець. Спостереження наших пращурів за явищами, що відбувались у навколишньому середовищі, викликали у них певний емоційний стан. Так з'явилися перші рухи народних танців: імітація рухів тварин, птахів, пізніше – рухів у процесі виконання праці. Згодом танець поєднався з піснюю, що у подальшому мало відображення в календарно-обрядових дійствах українського народу. Проте на сьогодні слід чітко розрізняти поняття сценічного та фольклорного танцю. Фольклорний танець (від англ. folklore – мудрість народу) – це народний танець, що переважає у своєму природному середовищі і включає певні традиційні для даної місцевості рухи, ритми, костюми тощо.

Сценічний танець – твір мистецтва, поставлений балетмейстером для сцени, проте містить у собі фольклорну основу, що попередньо була сценічно оброблена хореографом. Безумовно, сучасне хореографічне мистецтво і досі звертається до фольклорних джерел, тим самим наповнюючи і розвиваючи народно-сценічний танець.

Фольклорний та сценічний танці мають спільні та відмінні риси. Фольклорний танець – дія, викликана емоційним вираженням настрою, почуттів, спрямованих на внутрішній стан виконавця, а вже потім – на глядача. Сценічна ж форма танцю спрямовується на сприйняття дії глядачем, громадою. Оскільки культура та побут, традиції і обряди у кожного народу свої, то й візуальне сприйняття народного танцю має відмінні риси, що характеризують народний танець кожного народу по-своєму.

Лексика народного танцю у кожній країні неповторна, колоритна, оригінальна, як і сам народ, його костюми, звичаї та побут. Говорячи про характерні особливості лексики українського народного танцю, слід відзначити відповідність пластичного компоненту регіональним особливостям, що зумовлене правильними знаннями тексту танцю та музичного матеріалу, який використовує хореограф

постановчому процесі. К. Василенко в посібнику «Лексика українського народно-сценічного танцю» писав: «Традиційна українська народна хореографія має золотий фонд – певну кількість постійних рухів: різноманітних хороводних кроків, тинків, доріжок вихилясників, вірьовочок, дрібушечок, вибиванців, плескачків, присядок, повзунців, млинків, підсічок, обертів, голубців та кабріолей. До лексичних новоутворень належать рухи, яких не було в традиційній хореографії, а виникли вони внаслідок з'єднання та поєднання існуючих форм або окремих його частин, а також певні рухи, що створювали балетмейстери з ресурсів народно-сценічного танцю» [1; 58].

Оскільки музика є невід'ємною частиною створення хореографічної композиції, то часто робота над вибором музичної основи твору змушує постановника шукати нові форми звучання, на яких ґрунтуватиметься номер. Різноманіття музики, нове бачення композитором, обробка фольклорних ритмів, використаних автором, – усе це створює нове уявлення пластичного мотиву, що може бути використане хореографом для наповнення номера засобами танцювального руху.

Таким чином, виникає необхідність видозміни руху, надання йому особливих ознак, що змінять візуальну форму сприйняття, не порушивши його першооснови. У цьому процесі важливим є правильний та усвідомлений підхід до самого руху та процесу його обробки з використанням принципу, за яким він варіюватиметься.

навчальному-методичному посібнику «Мистецтво балетмейстера в народно-сценічній хореографії» В. Шевченко зазначає: «Звернувшись до автентичного народного танцю, хореограф щонайперше має уяснити окремі елементи фольклорної хореографії, визначити підходи його переосмислення і трансформації, що й дозволить приступити до його сценічного втілення, створити на основі народного танцю авторську версію» [7; 46].

Перші спроби сценічної обробки народного танцю в Україні були втілені в життя видатними українськими хореографами: К. Василенком, В. Верховинцем, П. Вірським. У процесі своєї професійної діяльності вони вдавалися до обробки фольклорного матеріалу та переносили його на професійну сцену, створюючи український народно-сценічний танець. М. Вантух зазначав: «Органічно впроваджуючи у практику поліфонію і метод симфонічного письма, поєднуючи елементи українського фольклору з класичною пластикою, Павло Вірський створив нову яскраву танцювальну мову-лексику сучасної української народно-сценічної хореографії» [4; 57]. Дійсно, поєднання рухів народного танцю та технічних особливостей класичного танцю створили нове бачення руху, який зберігає його основну форму, що була трансформована у пластичну основу танцю. «Інтерпретація народного танцю, спроба його адаптації на сучасній сцені вимагають глибокого знання основ народної хореографії і технології його пристосування в сучасній хореографічній культурі» [4; 46]. Часто при обробці танцю використовують поняття «стилізація» та «інтерпретація». Спробуємо дослідити їх.

Стилізація у мистецтві й літературі – свідоме наслідування формальних прикмет якогось стилю. Інтерпретація – це дія, результатом якої стає зрозуміле пояснення, бачення, сприйняття. Тож обробка твору мистецтва чи його складової, обумовлена дією, в результаті якої створюється нове сприйняття художнього твору засобами іншого стилю.

Оскільки сучасна хореографія має широкий спектр форм вираження, то й інструментарії, які хореограф може використовувати для обробки руху, теж необмежені. При виборі напрямів сучасної хореографії для обробки руху можна використовувати технічні принципи танцю модерн, джазового танцю, танцювальної техніки контемпорарі, що створить базу технічних характеристик стилю, на основі якої відбуватиметься видозміна руху. Тож перш ніж братися до інтерпретації руху, слід визначити стилістичні та технічні принципи. На прикладі вже сформованої системи розглянемо декілька напрямів сучасної хореографії та їхніх технічних принципів обробки руху.

Фольк-джаз-танець як явище – результат хореографічного твору, котрий увібрав у себе техніку танцювального стилю джаз та народного танцю. Джаз як танцювальна техніка має цікаву історію. Слід зазначити, що чималий внесок у розвиток світової хореографічної культури зробила танцювально-музична практика Африки. На сьогодні африканський танець розглядається не як вид творчості, а як невід'ємна частина повсякденного життя цього народу. Різноманітність танців вражає, адже без них не відбувалося жодне дійство, починаючи від щоденних трудових процесів і закінчуючи магічними діями, ритуалами. Кожне плем'я цього континенту для кожного конкретного випадку має певний набір танців зі своїми ритмами. Вся танцювальна культура настільки розвинена, що за

зовнішнім сприйняттям танцю можна визначити його етнічну належність. Протягом трьохсот років, від XVI до XIX століть, чорних рабів з Африки ввозили до країн Латинської Америки та США. Потрапивши туди, невільники досить швидко адаптувалися, продовжуючи дотримуватись своїх обрядів та традицій, проте використовувати магичні дії та ритуали їм заборонялося. Зважаючи на це, замість барабанів раби почали застосовувати вибивання ритму ногами та плескання в долоні.

Якщо в Африці у кожного племені були свої власні звичаї та обряди, то в Америці ця культура злилась у єдине ціле. До 1950-х років джазовий танець вважався танцювальним стилем, що виник на основі танцювальної культури африканського народу. На початку 1960-х з'явився новий жанр – сучасний джазовий танець. Його дослідник та хореограф К. Данхам виділила такі технічні особливості виконання рухів цього стилю: використання в танці пози колапсу (відсутність витягнутого, напруженого тіла, як, наприклад, у класичному балеті); активне просування виконавця в просторі; ізолювані рухи різних частин тіла танцівника; поліритмія танцю; використання складних ритмічно-синкопованих рухів; використання імпровізації в танці; комбінування і взаємопроникнення музики та танцю [5; 29]. Відтак, спираючись на виділені технічні особливості джазового танцю, можна використати ці принципи для обробки руху народного танцю. Нова пластична візуалізація руху буде наповнена новим змістом, а першооснова руху залишиться незмінною.

Народний танець у стилі модерн (або інколи його ще називають фольк-модерн) теж яскраво демонструє принцип поєднання пластики модерну та фольклорного танцювального мистецтва. Виник на початку XX ст. як напрям, що протистояв класичному балету. Це був експериментальний пошук індивідуального самовираження, відхід від умовностей та загальноприйнятих канонів класичного танцю. Термін «модерн» означає «новий, сучасний» і вперше з'явився у США для визначення напряму

сценічної хореографії, кардинально відмінного від техніки традиційних балетних форм. Модерн у його сучасному вигляді завдячує багатьом хореографам, які зробили вагомий внесок у його розвиток, проводячи творчі пошуки нових форм самовираження через тіло танцівника та його фізіологічні можливості. Таким чином, з'явилось безліч технік, що на сьогодні носять ім'я хореографів-дослідників. Розглянемо декілька прикладів.

основі техніки танцю М. Грехем велика увага приділяється стисканню та розкриттю, падінню та відновленню балансу й техніці роботи в партері. Вона використовувала напруження як один із головних виражальних засобів танцю через ударні імпульси, скорочення і розширення, що проходять тілом. Грехем робила акцент на розвитку рухливості спини, падіннях та підйомах.

Х. Лимон створив власну техніку, в основі якої – використання сили та енергії, гравітація та робота з масою тіла, падіння віддачі й відновлення балансу, дихання, важкої енергії в тілі, переміщення маси між різними частинами тіла, енергією і імпульсом.

Основною характеристикою техніки танцю М. Каннінгема є використання ритму та артикуляції. Приділяється увага активній роботі хребта, різноманітним скручуванням, спіралям, вигинам у поєднанні з різними рухами ніг, запозиченим з ескерсису класичного танцю.

Чимало творчих постатей працювали над пошуком самовираження через рух, проте обсяг даної статі не дає можливості згадати усі імена. На сьогодні існує низка технік, що мають свої характерні особливості використання можливостей тіла танцівника. Та все ж, спираючись на розглянуті особливості технік, можна виділити принципи, що можуть бути використані як інструментарій для обробки і видозміни руху народного танцю. Падіння та відновлення, імпульси та динаміка, гравітація та баланс, дихання, спіралі, скручування та вигини хребта можна застосовувати у процесі створення нового пластичного мотиву на основі лексики народно-сценічного чи фольклорного танцю.

Ще одним явищем, що яскраво демонструє можливості поєднання рухів сучасного і народного танцю, є контемпорарі-фольк. Контемпорарі-денс – це сукупність танцювальних систем та методів, що виникли внаслідок поєднання технік модерну та постмодерного танцю. Цей напрям у хореографії лише формується і є сплавом великої кількості технік, засобів роботи з рухами та тілом танцівника та індивідуального творчого підходу хореографа. Постійний експеримент із рухом, тілесним самовираженням танцівника дає змогу створити нову філософію танцю на основі внутрішніх відчуттів, природності руху і постійного підсвідомого занурення в себе.

Згадаємо й про використання трюкових елементів у процесі осучаснення народного танцю. На сьогодні велика увага приділяється внесенню до композиції хореографічного номера технічно складних трюкових елементів, що, на думку хореографа, збагачують номер видовищним ефектом. Та не завжди цей вибір є виправданим. Перенасичення такими рухами несе в собі ефектне сприйняття глядачем танцю та фізичних можливостей танцівника, проте, з точки зору композиції танцю порушує цілісність та самобутність танцю, особливо в умовах інтерпретації народно-сценічної хореографії. Саме цей

підхід у композиційній побудові номера повинен бути гармонійно поєднаним, враховуючи його зміст та форму. Не можна оминати й техніку популярних та масових форм танцю, які своїми характерними та технічними особливостями також можуть бути застосовані в процесі інтерпретації. Але слід пам'ятати про логічність використання цих стилізованих ознак, оскільки метроритмічні ознаки виконання руху традиційної форми танцю повинні співпадати та гармонійно поєднуватись із новою пластикою під час створення нового мотиву, не порушуючи при цьому першооснову руху в його структурі та технічні особливості виконання. Не варто забувати й про естетику руху, котра може значно змінитись під впливом технік, які відрізняються своєю манерою виконання та сценічною культурою.

Висновки. Таким чином, процес інтерпретації народного танцю засобами сучасної хореографії складний і творчий, що вимагає від балетмейстера неабияких знань та навичок роботи з лексичним наповненням народного танцю та технічних принципів сучасної хореографії. Сам процес повинен бути впорядкований певною послідовністю дій, які впроваджуватимуться поетапно. Оскільки сучасна сцена все більше наповнюється новими спробами стилізації народного танцю, то актуальність цього питання все частіше порушується хореографами, які працюють у цьому напрямі сценічної діяльності. Збереження народного танцю в умовах сучасної сцени є пріоритетним завданням для кожного фахівця, та поряд із цим не можна оминати увагою новий вектор розвитку сучасного стилізованого танцю, що збереже в своїй основі всі складові, характерні для традиційного танцю, одночасно збагативши його засобами сучасного хореографічного мистецтва.

Список використаної літератури

- Василенко К. Ю.** Лексика українського народно-сценічного танцю. Видання третє / К. Ю. Василенко. – Київ : Мистецтво, 1996. – 493 с.
- Галдин Л. О.** Африканская музыка : Музыкальная энциклопедия / Л. О. Галдин. – М., 1973. Т. 1. – 421 с.
- Гутник І. М.** До проблеми стилізації народного танцю / І. М. Гутник // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – Київ : НАКККіМ, 2009.
- Литвиненко В. А.** Зразки народної хореографії: Підручник. 2-е вид. / В. А. Литвиненко. – Київ : Альтерпрес. 2008. – 468 с.
- Никитин В. Ю.** Мастерство хореографа в современном танце: Уч. пос. / В. Ю. Никитин. – М. : Росс. ун-т театрального искусства. – ГИТИС, 2011. – 472 с., ил.
- Плахотнюк О. А.** Фольк-джаз-танець у контексті розвитку сучасного хореографічного мистецтва України / О. А. Плахотнюк // Вісник Львів. ун-ту. Серія «Мистецтвознавство». Вип. 12. – Львів, 2013.
- Шевченко В. Т.** Мистецтво балетмейстера в народно-сценічній хореографії: Навч.-метод. посібн. для ВНЗ культури і мистецтв України / В. Т. Шевченко. – Київ : ДАКККіМ, 2006. – 184 с.

References

- Vasylenko K. U.** Leksyka ukrainskogo narodno-scenichnogo tantsu. Vydannya tretye / K. U. Vasylenko. – Kyiv : Mystetstvo, 1996. – 493 s.
- Galdin L. O.** Afrikanskaia muzyka: Muzykalnaia Entsiklopediia / L. O. Galdin. – M., 1973. T. 1. – 421 s.
- Gutnyk I. M.** Do problem stylizatsii narodnogo tantsu: Aktualni problem istorii, teorii ta praktyky hudozhniiioi kultury / I. M. Gutnyk. – Kyiv : Natsionalna akademiia kerivnyh kadriv kultury i mystetstv, 2009.
- Lytvynenko V. A.** Zrazky narodnoii horeografii: Pidruchnyk. Druge vydannia / V. A. Lytvynenko. – Kyiv : Alterpress. 2008. – 468 s.
- Nikitin V. U.** Masterstvo horeografa v sovremennom tantse: Uchebnoe posobie / V. U. Nikitin. – M. : Rossiiskii universitet teatralnogo iskusstva GITIS, 2011. – 472 s.
- Plahotnyuk O. A.** Folk-jazz-tanets u konteksti rozvutku suchasnogo horeografichnogo mystetstva Ukrainy: Visnyk Lvivskogo universytetu. Seria «mystetstvovnavstvo». Vyp. 12 / O. A. Plahotnyuk. – Lviv. 2013.
- Shevchenko V. T.** Mystetstvo baletmeistera v narodno-scenichnii horeografii: Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vyschyh navchalnyh zakladiv kultury i mystetstv Ukrainy / V. T. Shevchenko. – Kyiv : DAKKKiM, 2006. – 184 s.

THE INTERPRETATION OF FOLK DANCE BY MEANS OF MODERN CHOREOGRAPHY

Grek Volodymyr, senior Lecturer choreography chairs
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

The influence of modern choreography on the development of folk dance at the present phase of scenic activity is being studied. The means of scenic processing of folk dance and its folkloric component are analyzed. The basic technical principles of different dance directions of modern choreography that can be used in the processing of folk dance movements are determined. The attention is focused on the main problem aspects of processed and interpreted motion modification. The necessity of forming the knowledge system of choreographic activity of a ballet master in conditions of stylization and interpretation of folk dance through modern directions of choreography is proved.

Key words: interpretation of folk dance, movement processing, movement modification, technical principles, choreography, stylization, modern choreography.

UDC 793.3:39

THE INTERPRETATION OF FOLK DANCE BY MEANS OF MODERN CHOREOGRAPHY

Volodymyr Grek, Senior Lecturer of Choreography Chairs,
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

The aim of this paper is to underline the necessity of forming the knowledge system of choreographic activity of a ballet master in conditions of stylization and interpretation of folk dance through modern directions of choreography.

Research methodology. The major techniques of modern choreography have been review and deeply analyzed. The scientific works of competent Ukrainian choreographers and researches on the folk dance interpretation have been studied.

Results. The present stage of the development of choreographic art and choreographic education is marked by in-depth scientific and practical study of the laws of the formation of dance art, its development trends in present conditions. The influence of modern choreography on the development of folk dance at the present phase of scenic activity is being studied. The means of scenic processing of folk dance and its folkloric component are analyzed. The basic technical principles of different dance directions of modern choreography that can be used in the processing of folk dance movements are determined. The necessity of forming the knowledge system of choreographic activity of a ballet master in conditions of stylization and interpretation of folk dance through modern directions of choreography is proved.

Novelty. This article describes the main problems of the process of folk dance interpretation and the main ways of their elimination. Major phases of folk dance interpretation were formed and described.

The practical significance. Ukrainian choreographers may find the information contained in this article useful for practical process of folk dance stylization.

Key words: interpretation of folk dance, movement processing, movement modification, technical principles, choreography, stylization, modern choreography.

Надійшла до редакції 25.10.2017 р.